

Pandemide Bir “Klik” Sesiyle Bellek Yansımaları*

Şebnem Kurtaran, Psikanalist, Psike İstanbul ve IPA Üyesi

Burada söylenmeye hazırlanılan düşüncelerin üzerine, dış dünyadaki pek çok baş edilemeyen gölgesi düşmüş vaziyettedir. Uzun zamanlardır yaşam arzusunun temel besin kaynağı olan sevmek, öğrenmek ve üretmek gibi kavramların yıkıp yok edici, engelleyici dış dünya atakları altında giderek solgunlaşan var oluşu, kontrol edilemeyen bir dış dünya geçekliği olan PANDEMİ ile büsbütün üzerimizi kaplayan oldukça sert bir şok dalgasına dönüşmüş durumdadır.

Bu şok dalgasının getirdiği donup kalma halinin bir “dokunuş/bir tık sesi” ile kamerada donduran sevgili Bekir Tuğcu , beni zamanın kapsayan boşluğundan analiz odasının kapsayıcı ve tutan olma durumuna nasıl savuracak?

Bilmediğimizin/keşfedemediğimizin (Covid 19 sars 2 virüsü) bilmek istemediğimizi /keşfetmek istemediğimizi(Ölümü) önümüze serdiği yaşantısal bir süreç bu..

Bu varlığını yadsıdığımız gerçeklik pandemi ile en yadsınamaz biçimde karşımıza dikilmiştir.Yaşam denen nehirde yalnızca bir kez yıkanılır’ der Heraklitos. Heraklitos’un “bir kez”leri fotoğraf makinesinde kopyalanırken de aslında bir “klik” anında gerçekleşir.

Roland Barthes ‘Benim fotoğrafımda aradığım ona bakışımı belirleyen niyet Ölüm’dür.’ derken de durum aynıdır. İçten içe ölüm den kaçmak için zamanı durdurmak isterken de ,kameraya hapsedilen görüntünün donukluğunda gerçekte ölümün ne olduğunu anlama çabası yok mudur?

Gerçekliği belirtmek için Budizm, SUNYA, yani boşluk sözcüğünü kullanırmış. Barthes, bundan daha da iyi olanın “TATHATA” olduğunu söyler..Tathata ,bu olma ,bu yolla olma ,böyle olmadır, diye de ekler.. Ondan öğrendiğimize göre TAT Sanskritçede “O” demektir... Ve parmağımı uzatıp ‘O.. BAK!’ diyen küçük bir çocuğun hareketini anlatır. Yine Barthes’ın söylediği gibi felsefi olarak dönüştürülemeyen fotoğraf, sözlerle de anlatılamaz; ağırlıksız ve saydam bir kılıf gibi sardığı varoluşun yükü altındadır.

Hasta, danışan, analizan bize baş vurduğunda aslında biraz buna benzer bir durumdadır. Bizim için yükünün ağırlığını tutup tutamayacağımızı düşündüren bir var oluş görüntüsüyle odaya girer ve kendiyile ilgili olanı kendi zihinsel kamerasından bize göstererek ‘O.. BAK!’ diyen küçük çocuk tarafıyla konuşmaya hazırlanır.

Çoğunlukla bu konuşmalar ya dondurulmuş ve kendini tekrar eden kalıplaşmış şikâyet ve öykülerdir, ya da derin sessizliklerle bir tür kameradaki görüntü gibi analistin zihninde yerleşmeye çalışan konumlardır. Ağlayan, kaygılı, korkutucu, hüzünlü, bitkin, öfkeli, güleç vb. yüzlerce görüntü.

Analistin işi bu görüntülerin içine hapsoldüğü gerçeklik /ya da boşluk sürecini akışkan kılabilmek ve yaşam arzusunu harekete geçirecek farklı bir dinamizmi yine hastanın kendi hikayesinde farklı bir gerçekliğe dönüştürebilmektir. Bu bağlamda da TATHATA denen bu olma, bu yolla/yani analiz yoluyla yeniden birey olma sürecini başlatır.

PANDEMİ de tüm bu sözü edilen durumlar ayrıca analisti de bir yeniden olma, dönüşme ve oradaki gerçeğini bulma (hem mesleki hem kendisi olarak) sürecine dönüştürmüştür.

Bu durumda bilinmeyen bir kamera /bir farklı üçüncü göz- hepimizi kendi kadrajında donuklaştırıp hapsetmektedir.

Pandemi !

Pandemi fotoğraflarında zaman ve gerçeklik, örneğin mezar fotoğraflarında, yansıtılırken ÖLÜM gerçeklik olarak bir çukur görüntüsüne sabitlenmiş durumdadır. Bu görüntüler aynı zamanda çekenin kendi kimliğindeki hikaye ile birlikte ayrıntıda önem kazanır.

Ölüme meydan okumak için bugün izlediğimiz bu görüntülerin deklanşörüne basan parmak, diğer taraftan ölümlle mücadeleyi hedef edinmiş bir meslek erbabıdır. Onun için ölümün boşluğunda kalmak (GERÇEKLİK ANLAMINDA KULLANIYORUM) ve oradan hayata, hayattan da o noktaya bakmak fotoğrafların kendi hikayesiyle mümkündür.

Analist çinse hikayesini kendisine gösteren çocuğun parmağı pandemi de bir silikon vadisinde ya da bir telefon hattında kaybolmuştur. Şimdi analiz odasının kapsayan atmosferinde ki hikayelerin varoluş yükü mekânsal bölünmenin içinde analistin kendi varoluşuna dayalı bir zaman örüntüsüyle analizanın acılarına güvenli bir çerçeve çizmek durumundadır.

Pandemi, analiz odasına ölüm gerçeğini, ayrılık, kayıp ve kaybolup gitme kaygılarını getirdiğinde durum, odanın artık etten ve kemikten olmayışıdır. Ancak bunun karşılığında duygu yükü sesin titreşiminde delici bir hal alır. Fotoğrafın bizi delip geçen ayrıntısında olduğu gibi analist ile analizan arasındaki arakesitin kadraja düşen görüntüsüdür.

Analist açısından Pandemi sürecinde analiz odasının internete ya da telefona taşınması, sanki çerçevenin kontrol dışı kırılmış olduğu duygusunu verebilir. Ancak kanımca hatırlamak gerekir ki analizde çerçeve zaten zihinsel mekânın kendisidir. Çerçeveyi sağlam kurabildiğimizde ki bu önceki koşulları Pandemi kurallarında yeniden yapılandırmak olarak düşünülebilir, mekân analistle analizan arasında diğer bütün temel kurallarla kapsayıcı nitelik kazanabilecektir.

Çünkü birazdan açıklayacağımız gibi, analiz süreci ve çerçevesi bir öğreti ve deneyimler kültürüdür. Bu kültürün özneli de zihindir. Zihinde hedef analitik iş birliği kurmak ve analizan açısından da bu iş birliğine yatkın olmak ön kabulü ise, zaman ve özne. Analistle analizanın zihinsel iş birliğinde mekânlanır. Analiz sürecinde yaşanan tüm duygulanımlar aynı zamanda analist ve analizanın zihninin sadece sözel değil aynı zamanda görüntüsel biçimlenişini de sağlayabilir. Bu görüntüde söz konusu pandemi olduğunda, yukarıdaki tüm kaygıların sözel anlatısı fotoğrafa bakanın studaium ‘dan geleninin punctum ile bütünleşmesi, bir olmasıdır. Yani TATHATA.

Rolan Barthes , Camera Lucida adlı eserinde bu iki kavramı şöyle açıklar; **Studium** “En azından ilk anda çalışma anlamında değilse de bir şeyi uygulama, insan için bir tat, genel, hevesli ama tabii ki özel keskinliği olmayan bir tür kendini verme anlamına gelir. Politik tanıklık olarak da alsam, nefis tarihsel sahneler olarak keyfini de çıkarsam bu kadar çok fotoğrafla ilgilenmem ancak studium yoluyla olur.; Çünkü biçimlere yüzlere, hareketlere mekanlara ve eylemlere kültürel olarak katılırım; bu çağrışım Studium’da vardır. Studium tam anlamıyla kayıtsız tutkunun, değişken ilginin, tutarsız tadın o geniş alanıdır..Yani bir kültürdür.”

Studium aşık olma düzeyinde değil hoşlanma düzeyindedir. Biraz tutku,bir miktar isteği harekete geçirir; idare eder bulduğumuz insanlara eğlencelere kitaplara ya da giysilere karşı duyduğumuz gibi belirsiz kaypak ve sorumsuz bir ilgidir.....”

Şimdi tekrar analiz odasına dönelim; analist ile analizanın ilk karşılaşmaları sırasındaki izlenimlerde de benzer bir yaşantılamadan söz edebiliriz. Çerçevenin oturtulmasından hemen önceki süreç benzer duygulardır. Analiz süreci geliştikçe ve çerçeve içinde terapötik iş birliği ile yol alınmaya başladıkça değişen akış, tıpkı fotoğrafın aşağıda anlatıldığı durumuna işaret eder. Artık durum fotoğrafın çekilme sürecinden, ileride fotoğrafın izleniş sürecine bağlantılı değerlendirildiği gibi "PUNCTUM" analizde de yaşantılanan süreç içindeki değerlendirmeler de, bir tür öznel indirgenecektir.

Roland Barthes Punctum 'u şöyle açıklar: **"Bu tekil karakterli boşlukta arasıra,(ama ...çok ender olarak)bir ayrıntı beni kendine çeker.Onun biricik varlığının okumamı değiştirdiğini ve gözümde daha yüksek bir değerle belirtilmiş yeni bir fotoğrafa baktığımı hissedirim. Bu ayrıntı PUNCTUM dur"**. Analistin analizanı dinlerken duyumsadığı, ya da etkilendiği ancak çerçevenin içinde psikanalizin kültürü (studium)ile zihinselleştirdiği an ,bu bağlamda önemlidir. Çünkü psikanaliz sürecinde Vamik Volkanın değişiyile aktarımın olgunlaşabileceği nokta burasıdır. Bu bağlamda analistin kendi bireysel ve analiz çerçevesine bağlı studiumu /kültürü ; hastanın kişisel hikayesindeki hissediş ve onu ortaya koymasına kelimelerin aracılık ettiği anlatıyla buluştuğu noktada hikayenin/ acının odak noktasına yaklaşmış demektir.

Analistinde analizanın duygusunu içinde hissettiği <ve bu hissettiği acının gerekçelerini gerek kendi öznel hikayesinin farkındalığı gerekse analiz kültürünün kendisine verdiği donanımla tanımlayabildiği bu durum analistin analizanda keşfettiği bilinçdışı noktadır DA aynı zamanda. Analist bu bilinçdışı noktanın kendi bilindişini tetikleyebildiği oranda süreci kontrol edebilme yetisine sahiptir. Bu durum Punctum dediğimiz alana denk düşer. Bu kavramın ışığında analizana verilen empatik mesaj, bazen soru bazen düz cümle halinde hastanın zihnine yerleşir; çoğu zamanda anlam yükü sonradan değer kazanır. Tıpkı fotoğrafı tekrar tekrar yorumladığımız gibi.

Bu bağlamda fotoğraf ile analiz sanatsal benzerlikle karşımıza çıkar. Ama biz tekrar pandemiye dönelim. Psikanaliz ile Fotoğraf arasındaki Karşılaştırmayı pandemiyle düşündüğümüz zaman bir başka boyut ortaya çıkıyor. O da hem kameranın hem de psikanalistin süreç içinde gerek fotoğrafı çekerken gerekse analiz sürecindeki gerçeklikle karşılaşması; ya da gerçeklikle karşılaşma sürecinde geçen ardarda gelen noktasal bütünlükler Kİİ bunlar Barthes'ın söylediği PUNCTUMA işaret ediyor..

Pandeminin kendisi bu durumda kişinin iç dünyasındaki sarsıntıların şiddetini belirleyen bir dış gerçeklik olacaktır. Burada İnsan olarak hem analist hem analizan aynı dış gerçekliğin sarsıntısını ve şiddetini kendi yaşamsal kayıplarının ya da kaybedebilecekleri korkusunun baskısı altındadır. Analistin sahip olduğu bilgi ve çerçevenin gücü elbette doğru aktarıldığında hastanın da iyileşme sürecine yeni bir studium/düşünce kültürü kazandıracağı gibi, özneldeki zihinsel kurgularını da bu kültürün gücünde kısmen analistin ego yapılanmasından da aldığı destekle yeniden hikayeletirebilecektir. Ancak artık iç dünyadan yani objektiften dışarıya ölüm değil yaşam iç güdüsünün temelinde ve fakat yine de ölümün katlanılabilir var oluşunda bakmayı öğrenecektir. Analiste gelince, elbette her bitişin içinde defalarca öldüğü gerçeğinin bile fantezi olduğu yüzleşmesiyle tekrar kendi insani var oluşunun kaygılarında odasında ya da telefonun öbür ucunda veya sikon vadisi boşluğunda Bir oluş yani TATHANA gerçeği ile baş başdır.

* 16 Temmuz 2020 günü gerçekleştirilen 'Objektifin İçinden Pandemiye Bakış' adlı evrimii söyleşide zeti sunulan metnin tamamı.